

شناخت رهیافت‌های گفتمان رهبری در خصوص مبارزه با فساد اقتصادی

محسن گل سرخ حق^۱

خلیل واعظی^۲

مهران کشتکار^۳

چکیده

امروزه توجه به آسیب‌های جدی ناشی از فساد اقتصادی و چالش‌های مهم امنیتی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی که از این رهگذر می‌تواند برای کشور ایجاد شود بسیار مهم است. فساد اقتصادی، پول را در خدمت قدرت و قدرت را در خدمت پول به کار می‌گیرد. از این رو، مبارزه با آن همواره از دغدغه‌های جوامع بوده و هست. این پژوهش با رویکرد کیفی و با استفاده از راهبرد نظریه پردازی داده بنیاد استفاده شده، در پی شناخت رهیافت‌های گفتمان رهبری در خصوص مبارزه با فساد اقتصادی است. برای این منظور، بیانات قابل دسترس مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) در سایت الکترونیکی ایشان مبنای کار قرار گرفته است. پس از مراجعه به مجموعه بیانات رهبری، با به کارگیری راهبرد نظریه پردازی داده بنیاد، تجزیه و تحلیل بر روی داده‌ها انجام شده است. تجزیه و تحلیل داده‌ها در راهبرد نظریه داده بنیاد، سه مرحله کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی را شامل می‌شود. هم‌زمان با جمع‌آوری داده‌ها، کدگذاری باز روی آن‌ها انجام گردید و با بخش‌بندی داده‌ها و اطلاعات، مفاهیم و مقوله‌ها شکل گرفت. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد، مبارزه با فساد اقتصادی می‌تواند آثار و پیامدهای منطبق با ارزش‌های مطروحه در مورد یک جامعه آرمانی اسلامی را در حوزه‌های فردی، جمعی و کشوری به همراه بیاورد همچنین توجه به مضامینی شامل شرایط علی، شرایط مداخله‌گر، بستر و زمینه، راهبردها و نهایتاً پیامد از دیگر دستاوردهای این مطالعه است.

واژگان کلیدی: گفتمان رهبری، فساد اقتصادی، مقابله با فساد، نظریه داده بنیاد

۱. دانشجوی دکترای مدیریت راهبردی نظامی (نویسنده مسئول) moh_golsorkh@yahoo.com

۲. دانشجوی دکترای مدیریت راهبردی نظامی kh.vaezi41@gmail.com

۳. دکتری مدیریت راهبردی دانش Mehran_2a_1404@yahoo.com

جوامع بشری از ابتدا تابه‌حال همواره با چالشی جدی به نام فساد مواجه و همه به طریقی به مقابله با این پدیده شوم پرداخته‌اند، انواع فساد و ابعاد مختلف آن از جمله فساد اقتصادی می‌تواند آسیب‌های جدی و مهلکی را بر پیکره جوامع وارد کند تا جایی که حتی زمینه انحطاط جوامع را فراهم کرده و سقوط در گرداب نابودی را برای این جوامع رقم بزنند. فساد اقتصادی به‌عنوان تخریب‌کننده رابطه بین دولت‌ها و ملت‌ها می‌تواند فاصله جدی بین حاکمیت و ملت را باعث شود. اگرچه دوری از تعالیم الهی و حاکم شدن روح استکباری و بی‌تقوایی از جمله عوامل جدی بروز فساد در جوامع هستند اما آنچه باید به آن توجه کرد این است که گاه شیوع فساد در جوامع با برنامه‌ریزی قدرت‌های رقیب و کشورهای همسایه برای تسلط بر کشور موردنظر صورت می‌پذیرد و جوامع بسیاری در طول تاریخ که در اوج شکوفایی و قدرتمندی بودند با حربه فساد، به اضمحلال و نابودی رسیده‌اند.

شیوع انواع فساد و به‌ویژه فساد اقتصادی باعث تخریب ارزش‌های انسانی و الهی در جامعه می‌شود آرمان‌های بلندی چون نوع‌دوستی، خدمت به فقرا، عدالت و اخلاقیات و کسب رزق حلال و... در جامعه نابود می‌شود، کسب درآمد به هر قیمت و چپاول بیت‌المال و مسابقه زراندوزی جای ارزش‌های دینی انسانی و ملی را می‌گیرد و جامعه به طرز غیرقابل‌باوری به عرصه مسابقه‌ای هولناک از انواع خباثت و خیانت‌ها تبدیل می‌گردد و به تدریج این اعمال پلید تبدیل به‌نوعی هنجار و ارزش و ملاک تفاخر در جامعه می‌شود. وقوع انقلاب اسلامی و صورت‌بندی نظام ج.ا.ایران در پاسخ به بحران فساد رژیم استبدادی پهلوی بود. آرمان‌های عدالت‌طلبی، ساده زیستی و مردمی بودن از اهداف اعلامی انقلاب اسلامی در سال ۵۷ بود. سلامت اقتصادی و ساده زیستی مسئولان از اصول اولیه انقلاب اسلامی است. وجود زمینه‌هایی برای رشد و رونق رانت‌خواری و دست‌اندازی به بیت‌المال در ساختار اقتصاد نفتی ما وجود دارد، اقتصادی نفتی و متکی بر منابع طبیعی و خام موجب ایجاد روابط اقتصادی ناسالم شده است. پرونده‌های فساد مالی و اقتصادی دو دهه اخیر حاکی از واقعیتی تلخ از رشد این پدیده مخرب در کشور است به‌ویژه این که در دنیای کنونی به دلیل گفتمان خاص انقلاب اسلامی ایران و دشمنی عمیق دول استکباری با این کشور و ملت، رگه‌هایی شوم از تلاش برخی دشمنان به ایجاد ذائقه‌های فساد انگیز در جامعه اسلامی دیده می‌شود چیزی که سال‌های سال توسط مقام معظم رهبری هشدار داده شده است.

مقام معظم رهبری همواره خطر فساد در جامعه اسلامی را گوشزد کرده و مبارزه جدی و به‌دوراز هرگونه افراط و تفریط را مورد توجه قرار داده‌اند و حتی موضوع سرمایه‌گذاری دشمنان نظام را در ترویج و اشاعه فساد مورد تأکید قرار داده‌اند.

از آنجاکه توجه نکردن به موضوع فساد و اشکال آن به‌ویژه فساد اقتصادی می‌تواند آسیب‌های جدی بر جامعه و نظام اسلامی وارد نماید این مقاله به دنبال احصاء و شناخت رهیافت‌های گفتمان مقام معظم رهبری در مبارزه و نابودی پدیده شوم فساد اقتصادی است بنابراین سؤال اصلی تحقیق این است که رهیافت‌های گفتمان مقام معظم رهبری در خصوص مبارزه با فساد اقتصادی چیست؟ تا با بهره‌گیری از گفتمان ایشان، آسیب‌پذیری، تهدیدات جدی جامعه و کشور ناشی از این پدیده مخرب به شکل اثربخشی کاهش یابد.

بیان مسئله

فساد اقتصادی مشکل مبتلا به جوامع مختلف بوده و وجود آن عجیب نیست و حتی جوامع پیشرفته نیز با آن دست‌به‌گریبان هستند، اما وجود و شیوع آن در ج.ا.ایران به دلیل ارائه گفتمان انقلابی و اسلامی و تأکید بر هدف آرمانی تحقق اسلام ناب محمدی و تلاش به پیاده‌سازی آرمان‌های اصیل نبوی و علوی، مغایر با اهداف عالیه انقلاب اسلامی ایران است. مقام معظم رهبری، دهه چهارم انقلاب را دهه پیشرفت و عدالت نامیده و تأکید نموده‌اند، برنامه‌ریزی‌ها و تلاش‌های همه مسئولان باید در جهت ایجاد جهشی بزرگ در روند پیشرفت کشور و عدالت‌گستری وسیع، صورت گیرد. حرکت به سمت پیشرفت و توسعه همواره با موانعی روبرو است از جمله این موانع بیماری مهلک فساد اقتصادی در جامعه است و قطعاً ایجاد حرکت همه‌جانبه و جهشی برای پیشرفت و عدالت با اقتصاد آلوده به فساد میسر نخواهد شد. از بدو تاریخ بشریت جوامع آلوده به اشکال مختلف فساد از جمله فساد مالی و اقتصادی، به تدریج دچار ایجاد فاصله بین حاکمیت و ملت، بی‌اعتمادی و نارضایتی‌های گسترده، نفوذ حکومت‌ها و گروه‌های رقیب و نهایتاً نابودی و اضمحلال گردیدند. همان‌گونه که خداوند متعال در قرآن کریم از جمله دلایل نابودی ملت‌ها را غرق شدن آنها در فساد می‌داند، بنابراین دغدغه اصلی این پژوهش، فقدان تبیین شفاف از بیانات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) در خصوص مبارزه با فساد اقتصادی است.

اهمیت و ضرورت

اگرچه برخی اقتصاددانان، معتقدند، فساد اقتصادی به مثابه روغن کاری چرخ‌دنده‌های اقتصاد است اما بیشتر صاحب‌نظران اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، فساد را پدیده شوم

کشورهایی که ساختار اقتصادی آنان دولتی است و زمینه‌های اقتصاد رانتی در آنان وجود دارد، از جمله کشورهای تک‌محصولی و یا صادرکنندگان منابع نفت و گاز، محیط مناسبی برای رشد و هجمه فساد اقتصادی هستند که کشور عزیزمان ایران در گذشته و حال با شدت و ضعف‌هایی با این چالش جدی مواجه است. ساختار اقتصادی ج.ا.ایران از جهات مختلف اما مهم بایستی اقتصادی قوی و مستحکم و عاری از فساد باشد از جمله این دلایل تعارض دائم و همیشگی بین ایمان و کفر و حق و باطل است که از ابتدای خلقت بشر وجود داشته و هم‌اینک نیز بین کشورمان و دول استکباری وجود دارد، اقتصاد درگیر فساد نمی‌تواند اقتصادی قوی و مقاوم در برابر تکان‌های تحمیلی باشد و نمی‌تواند پشتیبان مستحکمی برای سایر مؤلفه‌های قدرت ملی کشور باشد. برخی عناوین اعلام‌شده برای نام‌گذاری سال‌ها، فرمان هشت ماده‌ای در مبارزه با فساد، هشدارها و توصیه‌های مهم، جدی و متعدد مقام معظم رهبری به کارگزاران نظام مبنی بر ضرورت مقابله با اشکال مختلف فساد و از جمله فساد اقتصادی از یک‌سو و پرونده‌های مهم فساد اقتصادی در چند سال اخیر حاکی از آسیب‌پذیری انقلاب اسلامی در قبال این پدیده شوم و مخرب است، همچنین بررسی‌ها حکایت از این دارد که از نظر شاخص‌های داخلی و بین‌المللی و از جمله سازمان شفافیت بین‌الملل^۱ وضعیت فساد اقتصادی در مرحله خطرناکی قرار دارد و اقدامات جدی و عاجل در این زمینه بسیار ضروری است. فساد اقتصادی همچون موربانه ارکان نظام و کشور را مورد هدف قرار می‌دهد و از همه مهم‌تر باعث ایجاد شکاف بین مسئولین نظام و مردم می‌شود از سوی دیگر جو بی‌اعتمادی و مسابقه ثروت‌اندوزی از راه‌های نامشروع و به قیمت چپاول بیت‌المال و اموال عمومی را در جامعه ترویج می‌نماید. از این‌رو تبیین و شناسایی عوامل موجد فساد اقتصادی و راه‌های مقابله با آن در جامعه اسلامی اهمیت می‌یابد.

مبانی و چارچوب نظری

قبل از پیدایش ادبیات جدید و واژه‌های نوظهور در ادبیات امروز دنیای معاصر در مورد مبارزه با فساد و هشدار در مورد عواقب دهشتناک جوامع آلوده به فساد؛ می‌توان به جرئت گفت که دین اسلام و سنت و سیرت نبوی و مولا علی (ع) و رفتار و گفتار امامان معصوم همگی تأکید بر فساد ستیزی و ارتقای سلامت جامعه و عدل‌گستری دارند. در دین مبین اسلام، توجه به عدالت اقتصادی و اجتماعی جدای از هدف نهایی دین که همانا اعتلای معنوی انسان در ساحت علم و عمل است، نبوده و هرآن چه که در دین اسلام به آن توجه

1. transparency international

شده است، از جمله عدالت اقتصادی، به لحاظ تأثیری است که در اعتلای انسان داشته و ابزاری است برای دستیابی به مقصد اصلی که همانا قرب الی الله است.

در اسلام اخلاق و اقتصاد آمیخته به هم بیان شده و عدالت اجتماعی در بخش اقتصاد، جدای از دیگر بخش‌های دین نمی‌تواند مورد ارزیابی قرار گیرد. خداوند در آیه ۹۰ سوره نحل می‌فرماید: «إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ» این آیه شریفه وظایف انسان‌ها را در قبال جامعه خود مطرح می‌کند که در آن منظور از عدل، عدالت اجتماعی است و انسان‌ها از طرف خداوند مأمور به اقامه آن هستند و این اقامه در همه زمینه‌ها که یکی از آن موارد، عدالت اقتصادی است بایستی انجام شود. هر جا که عدالت با همه منزلت خود تأثیر کمتری در مواقع خاص و استثنایی دارد و به‌تنهایی کارساز نمی‌شود، فوراً دستور به احسان هم داده می‌شود؛ چون در این مواقع، جامعه نیازمند به ایثار و گذشت و فداکاری است و با اصل احسان تحقق می‌یابد (تفسیر نمونه، ج ۱۱، ص ۳۶۷). اگرچه در عمل امضاکنندگان ۳۱ ماده اعلامیه جهانی حقوق بشر بزرگ‌ترین ناقضان عدالت هستند؛ اما در متن این منشور هم هدف‌های بزرگ همچون رفع تجاوز و تبعیض و پی افکندن نظامی به اصطلاح عاری از ظلم مورد تأکید قرار گرفته و در تمام بندهای آن آزادی و احقاق حقوق افراد در هر زمینه‌ای تأکید شده است (مدرس، ۱۳۷۶: ۳۵۹).

جامعه‌ای که فاقد اصل عدالت باشد در آن جامعه نه طراوتی می‌ماند و نه رشد و شکوفایی و نه کمال و نه همکاری میان اعضا جامعه، در نتیجه حیات و بقای آن جامعه دچار مشکل می‌شود. ظلم، آفت جامعه و ویرانگر تمدن‌ها و اقوام است. «فرد و جامعه‌ای که با عدالت اصلاح نشود بازیچه جور و ستم خواهد بود.» (نهج‌البلاغه، خ ۳: ۲۶۵). بر اساس آیات قرآن کریم رعایت عدالت به آن اندازه در تصحیح اخلاق و رفتار فردی و اجتماعی و سوق دادن آنان به سمت کمال دخیل است که حتی برای کارهای جزئی نیز توصیه گشته است (بقره، ۲۸۲).

در سایه عدالت است که استعدادها شکوفا، خاطرها آسوده و وجدان‌ها آرام می‌گیرد، عداوت و دشمنی جای خود را به همدلی و مهربانی و اعتماد می‌دهد و این یک نتیجه صرفاً اخلاقی نیست، بلکه در سطح جامعه و عملکردهای بزرگ سازمان‌ها، گروه‌ها و اقشار نیز رخ می‌نماید. در جدول شماره ۱ برخی مصادیق عدالت در قرآن کریم آورده شده است.

جدول شماره ۱- برخی مصادیق عدالت در قرآن کریم

آیه	مستند به	ترجمه
وَأْمُرْ بِالْعَدْلِ بَيْنَكُمْ	شوری (۱۵)	و مأمورم در میان شما عدالت کنم.
قُلْ أَمَرَ رَبِّي بِالْقِسْطِ	اعراف (۲۹)	بگو پروردگارم به دادگری فرمان داده است.
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَاءَ لِلَّهِ وَلَوْ عَلَى أَنْفُسِكُمْ أَوِ الْوَالِدِينَ وَالْأَقْرَبِينَ	نساء (۱۳۵)	ای کسانی که ایمان آورده‌اید! کاملاً قیام به عدالت کنید! برای خدا شهادت دهید، اگرچه (این گواهی) به زیان خود شما، یا پدر و مادر و نزدیکان شما بوده باشد.

همچنین در آیات روح‌بخش قرآن کریم موضوع مبارزه با فساد نیز همانند عدالت در آیات متعددی اشاره شده و به آن توصیه و تأکید شده است که برخی از مصادیق مبارزه با فساد در آیات قرآن در جدول شماره ۲ آمده است.

جدول شماره ۲- برخی مصادیق مبارزه با فساد در قرآن کریم

شرح فساد	کم‌فروشی	برهم ریختن نظام عالم هستی و الهه‌پنداری	سرقت	برتری‌جویی و سرکشی (فساد در ارض)	از دروغ به متاع دنیا رسیدن
توسط	قوم شعیب	مشرکان	برادران یوسف	قارون	اخنس بن شریق
مستند به	سوره هود (آیه ۸۵)	سوره انبیاء (۲۲)	سوره یوسف (۷۳)	سوره قصص (۸۳)	سوره بقره (۲۰۵)

از مجموع این آیات که در سوره‌های مختلف قرآن آمده به‌خوبی استفاده می‌شود که فساد به‌طور کلی، یا فساد فی‌الارض یک معنی بسیار وسیع دارد که بزرگ‌ترین جنایات همچون جنایات فرعون و سایر جباران و کارهای کمتری همچون کم‌فروشی و تقلب در معامله را شامل می‌شود، البته با توجه به مفهوم وسیع فساد که هرگونه خروج از حد اعتدال را شامل می‌شود، این وسعت کاملاً قابل‌درک است.

جدول شماره ۳- برخی مصادیق مفسدان در قرآن

مصدق	فرعون	قارون	یهود	قوم هود	قوم صالح	قوم شعیب
استناد	قصص ۴۰	قصص، ۷۶-۷۷	مائده ۶۴، اسراء، ۴	فجر، ۶-۱۳، اعراف، ۲۵ و شعراء، ۱۴۰ و ۱۳۳	فجر، ۶-۱۳، اعراف، ۲۵ و شعراء، ۱۴۰ و ۱۳۳	هود، ۸۵
مصدق	قوم لوط	خروج کننده بر امام عادل	پادشاهان	منافقان	اسراف‌کنندگان	قاطعین رحم
استناد	عنکبوت ۳۰-۳۸	مائده، ۳۳	نمل ۳۴	بقره ۱۱	شعراء ۱۵۱ و ۱۵۲	محمد ۲۲

پیشینه‌شناسی تحقیق

واکاوی منابع قابل‌دسترس نشان می‌دهد پس از ابلاغ فرمان هشت ماده‌ای مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) در خصوص مبارزه با فساد اقتصادی مطالعات و پژوهش‌های متعددی انجام شده است اما با این حال اهمیت موضوع از یک‌طرف و ضرورت بهره‌گیری از فرمایشات ایشان از سوی دیگر، انجام پژوهش در این زمینه را الزام‌آور می‌نماید. با توجه به اهمیت موضوع فساد در کشورها و تبعات منفی این پدیده شوم به‌ویژه در دهه اخیر تحقیقات وسیعی پیرامون این موضوع با متغیرهای مختلف انجام شده است لیکن در خصوص تحلیل بیانات ژرف و عمیق مقام معظم رهبری پیرامون فساد و فساد اقتصادی کار پژوهشی مناسبی انجام نشده است.

مفهوم‌شناسی فساد

خوشبختانه برخلاف بسیاری مفاهیم که نگاه‌های متعدد و متفرق به برخی تعاریف دارند غالب صاحب‌نظران در خصوص تعریف فساد اقتصادی به وجوهی اشاره می‌نمایند که می‌توان گفت تقریباً همگی در آن اتفاق نظر دارند که در جدول شماره ۴ خلاصه‌ای از رایج‌ترین مفهوم‌شناسی صورت گرفته و جدول شماره ۵ برخی تعاریف منتخب در خصوص فساد اقتصادی آورده شده است.

جدول شماره ۴- مفهوم شناسی فساد بر اساس مطالعات

منبع	مفهوم
(همدمی خطبه سرا، ۱۳۸۳: ۳۵)	فساد در ادبیات لاتین از فعل لاتین به معنای شکستن ^۱ در واقع وقتی فساد اتفاق می افتد چیزی می شکند و یا نقض می شود با شکستن قوانین و مقررات حکومتی، سیستم سیاسی هم آسیب می بیند
(ربیعی، ۱۳۸۳: ۲۹)	فساد کسب سود خصوصی به بهای سود عمومی است. تعریف دیگر حاکی از پول پرستی و اختلاس مقام های دولتی، سیاستمداران و کارمندان دولت در جهان کلپتلیسم
(هیوود، طاهری، بنی هاشمی، ۱۳۸۱: ۴۷۵)	جوزف نای معتقد است ((فساد، رفتاری، منحرف شده از وظایف رسمی یک نقش عمومی به علت ملاحظات خصوصی و دستاوردهای پولی و شغلی است؛ یا شیوه برخورد حاکمان در اعمال انواع معینی از نفوذ بر اساس ملاحظات خصوصی
(راغفر، ۱۳۸۳: ۴۲۶)	فساد عبارت است از سوء استفاده از موقعیت قدرت و منابع عمومی باهدف کسب نفع شخصی

جدول شماره ۵- برخی تعاریف منتخب فساد اقتصادی و مالی

منبع	تعریف
(تانزی، ۱۳۸۷)	فساد هر پدیده ای است که مجموعه ای را از اهداف و کارکردهای خود بازدارد.
رابرت ب. زولیک	رئیس بانک جهانی فساد اقتصادی را سرطانی می داند که از فقیران می دزدد، در امور حکومتی و اخلاقی به مصرف می رساند و اعتماد را از بین می برد.
(دی پیاتزا، ۲۰۰۸)	فساد به سوء استفاده از قدرت برای برداشت شخصی تعبیر شده است و مسائلی از جمله رشوه، کلاهبرداری، اخاذی، اختلاس و ... را شامل می شود.
(دانایی فر، ۱۳۸۷).	فساد به سوء استفاده از قدرت برای کسب منفعت شخصی یا منافع گروهی اشاره دارد. فساد تجلی نوعی از رفتار مقامات دولتی (خواه سیاستمداران و خواه مستخدمان کشور) است که در آن به طور نادرست و غیر قانونی با سوء استفاده از قدرت عمومی محول شده به آن ها، خود و نزدیکانشان را غنی می سازند.
(زاهدی، ۱۳۷۵).	به عقیده ماکیاوولی، فساد جریانی است که طی آن موازین اخلاقی افراد سست و فضیلت و تقوای آن ها به نابودی کشیده می شود. از آنجایی که بسیاری از افراد از نظر درجه تقوا و پرهیزگاری ضعیف هستند، زمینه فساد در آن ها همواره وجود دارد، مگر آن زمانی که تحت هدایت و نفوذ یک رهبر بزرگ قرار گیرند.

منبع	تعریف
(دادگر، حسن و همکاران، ۱۳۸۳)	فساد یعنی هر پدیده‌ای که مجموعه‌ای را از اهداف و کارکردهای خود بازدارد؛ اما در اصطلاح، به هر نوع تصرف غیر قانونی در اموال دولتی و سوءاستفاده از موقعیت و استفاده غیر قانونی از اختیارات و قدرت در جهت استفاده از امکانات مالی اطلاق می‌شود؛ که دارای مصادیقی چون اختلاس، رشوه، اخاذی و رانت‌های اقتصادی، برداشت و دخل و تصرف غیر قانونی در وجوه و اموال، استفاده از امتیازات و بهره‌برداری‌های مالی و اشکال گوناگون دیگر است.
همدمی خطبه سرا (۱۳۸۳)	فساد در ادبیات لاتین از فعل لاتین به معنای شکستن ۲۱ در واقع وقتی فساد اتفاق می‌افتد چیزی می‌شکند و یا نقض می‌شود با شکستن قوانین و مقررات حکومتی، سیستم سیاسی هم آسیب می‌بیند.
World Bank, (1997, p. 102)	از نظر بانک جهانی و سازمان شفافیت بین‌الملل فساد اداری عبارت است از: سوءاستفاده از اختیارات دولتی (قدرت عمومی) برای کسب منافع خصوصی، تحت تأثیر منافع شخصی یا روابط و علایق خانوادگی
(ربیعی، ۱۳۸۳: ۲۹)	فساد کسب سود خصوصی به بهای سود عمومی است. تعریف دیگر حاکی از پول‌پرستی و اختلاس مقام‌های دولتی، سیاستمداران و کارمندان دولت در جهان کلیت‌لیست.

کلیت‌گارد معادله معروفی برای تعریف فساد ارائه می‌کند:

فساد = قدرت انحصاری + اراده اعمال قدرت - پاسخ‌گویی

در کشورمان که اقتصادی دولتی با سهمیه‌بندی‌های مختلف و نظام پارانهای متعدد دارد و محدودیت‌هایی هم که در ورود و خروج کالا و دولتی بودن پروژه‌ها وجود دارد، امکان سوءاستفاده اشخاص حقیقی و حقوقی در این نوع اقتصاد بالاست؛ بنابراین با توجه به ساختار اقتصادی ایران، فساد مالی را می‌توان این‌چنین تعریف کرد؛ استفاده ناصحیح از موقعیت اداری یا سیاسی و یا هردو حسب مورد توسط کارکنان بخش‌های تحت مدیریت دولت (به معنی عام) و بخش عمومی غیردولتی و گروه‌های سیاسی و همچنین عدم رعایت قوانین مالی و اقتصادی و اضرار عمومی به منافع ملی کشور از سری بخش خصوص، مانند کلاه‌برداری، اخلال در نظام اقتصادی، قاچاق کالا، تحصیل مال نامشروع، رباخواری و عدم رعایت سیاست‌های پولی، مالی، بازرگانی و حمایتی (همدمی خطبه سرا، ۱۳۸۳: ۳۸). در کتاب بازشناسی عارضه فساد مالی آقایان فرهاد رهبر و فضل‌ا... میرزاوند و غلامرضا زال‌پور دسته‌بندی‌های از انواع فساد انجام‌شده که در این پژوهش، برای پرهیز از افزایش بی‌مورد حجم مقاله پژوهشگر با دسته‌بندی مطالب ایشان اقدام به تدوین جدول ۶ نموده است.

جدول شماره ۶- دسته‌بندی انواع و اشکال فساد در جوامع

فساد سیاسی	فساد اداری	اختلاس	فساد در خریدها و قراردادهای
رشوه	تبعیض	تبار گماری	سوءاستفاده از موقعیت
رانندگی جویی	تقلب	پارتنری بازی	مخارج دفع شر یا تأمین امنیت
			فساد ناشی از سیاست گذاری و تصمیم‌گیری‌ها

-سازمان شفافیت بین‌الملل و شاخص ادراک فساد (CPI):^۱

سازمان بین‌الملل شفافیت، از جمله جایگاه‌های رسمی تعیین شاخص‌های مرتبط با فساد مالی در جهان است این سازمان غیردولتی در سال ۱۹۹۳ تأسیس و هدف از تأسیس این سازمان تلاش برای مبارزه با فساد و افزایش آگاهی‌ها در مورد فساد است. سازمان شفافیت بین‌الملل همه‌ساله اقدام به انتشار شاخص درک فساد می‌نماید. سنجش فساد با استفاده از شاخص‌هایی نظیر اختلاس، فساد، رشوه‌گیری است. این شاخص یکی از مهم‌ترین شاخص‌ها در تحقیقات است و از جامعیت بالایی برخوردار است و بین عدد ۱۰-۰ رتبه‌بندی شده است. هرچه این شاخص به صفر نزدیک‌تر باشد بیانگر بالا بودن فساد است و هرچه به عدد ۱۰ نزدیک‌تر باشد این کشور پاک تصور می‌شود. شاخص فساد CPI طرف عرضه فساد را نشان می‌دهد. در سال ۱۹۹۹ سازمان بین‌المللی شفافیت با بررسی ۱۹ کشور شاخص دومی را با عنوان شاخص BPI^۲ را ایجاد کرد این شاخص همان شاخص پرداخت‌کنندگان رشوه است. شاخص BPI برخلاف شاخص CPI طرف تقاضای فساد را اندازه‌گیری می‌نماید به عقیده اقتصاددانان فساد در همه کشورها وجود دارد اما درجه فساد در این کشورها باهم متفاوت است، نکته حائز اهمیت در این خصوص اندازه فساد است و به عبارت دیگر وجود فساد مدنظر نیست. جدول شماره ۷ حاوی اطلاعاتی برگرفته از سازمان شفافیت بین‌الملل در سال ۲۰۱۵ است که در آن رتبه و شاخص ادراک فساد مربوط به ایران در سال‌های مختلف نمایش داده شده است.

1. CORRUPTION PERCEPTIONS INDEX

2. BRIBE PAYERS INDEX

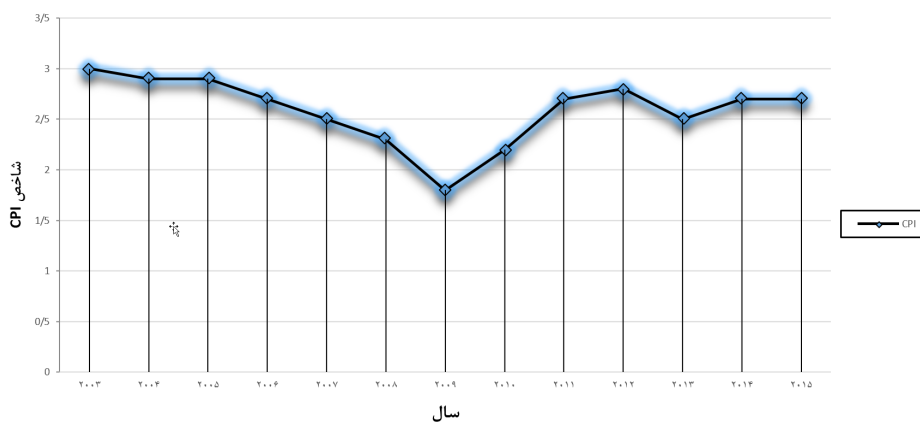

جدول شماره ۷ - شاخص درک فساد در ایران در سال‌های ۲۰۰۵ تا ۲۰۱۵

Corruption Perceptions Index 2015-TI 2005

سال	نمره شاخص درک فساد (CPI)	کشور	رتبه کشوری
۲۰۰۳	۳	Iran	۷۸
۲۰۰۴	۲٫۹	Iran	۸۷
۲۰۰۵	۲٫۹	Iran	۸۸
۲۰۰۶	۲٫۷	Iran	۱۰۵
۲۰۰۷	۲٫۵	Iran	۱۳۱
۲۰۰۸	۲٫۳	Iran	۱۴۱
۲۰۰۹	۱٫۸	Iran	۱۶۸
۲۰۱۰	۲٫۲	Iran	۱۴۶
۲۰۱۱	۲٫۷	Iran	۱۲۰
۲۰۱۲	۲٫۸	Iran	۱۳۳
۲۰۱۳	۲٫۵	Iran	۱۴۴
۲۰۱۴	۲٫۷	Iran	۱۳۶
۲۰۱۵	۲٫۷	Iran	۱۳۰

(منبع ۲۰۱۵) transparency international.org

نمودار شماره ۱ - شاخص درک فساد در ایران سال‌های ۲۰۰۵ تا ۲۰۱۵

جدول شماره ۷ و نمودار شماره ۱ بالا حاکی از این واقعیت تلخ است که نمره شاخص ادراک فساد برای ایران از سال ۲۰۰۳ تا سال ۲۰۰۹ به صورت نزولی بوده و به تدریج از سال ۲۰۱۰ وضعیت بهتر شده است. همچنین این شاخص در سال ۲۰۱۲ برابر با ۲,۸ و رتبه ایران از میان ۱۷۴ کشور رتبه ۱۳۳ است و در سال ۲۰۱۳ این شاخص به ۲,۵ کاهش و رتبه ایران به ۱۴۴ افزایش یافته است و این خود حاکی است که شاخص‌های مرتبط با کشورمان در زمان مورد بررسی نسبت به قبل وضعیت بدتری پیدا کرده است. بر اساس همین شاخص‌ها که در سال‌های ۲۰۰۶ و ۲۰۰۷ توسط سازمان شفافیت بین‌الملل انتشار یافته این نمره به ترتیب ۲,۷ و ۲,۵ بوده است. نتایج حاصله از این شاخص‌ها در خصوص برخی کشورهای خاورمیانه، امارات متحده عربی و قطر به ترتیب با شاخص‌های ۶,۹ و ۶,۸ از بهترین وضعیت برخوردارند و کشورهای بحرین، عمان و عربستان به ترتیب با شاخص‌های ۴,۸ و ۴,۷ و ۴,۶ از وضعیت مناسب‌تر نسبت به ما برخوردار هستند.^۱

فساد اقتصادی در سیره و اندیشه‌های مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)

پژوهشگر با بررسی و تحقیق از سایت مقام معظم رهبری، ضمن تحلیل بیانات مقام معظم رهبری، عمده‌ترین فسادهایی را که ایشان مطرح فرموده‌اند را در قالب نمودار شماره ۲ استخراج نموده است که ذیلاً به آن اشاره می‌شود اگرچه در ادامه مقاله با تحلیل مضمونی از همه بیانات معظم له در خصوص فساد الگوی کاملی ارائه خواهد شد.

مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) همواره خطرات فساد در جامعه اسلامی و به‌ویژه فساد اقتصادی و آسیب‌هایی که جامعه از این منظر متحمل خواهد شد را مرتباً خاطرنشان فرموده‌اند، حجم بالای هشدارها و رهنمودهای ایشان در مقابله جدی با این پدیده شوم حاکی از اهمیت این موضوع و توجه ویژه ایشان به مقوله فساد اقتصادی است. به جرئت می‌توان گفت که حتی عمل به بخش اندکی از این رهنمودها می‌تواند موجب ریشه‌کنی این پدیده مضر و مخرب در جامعه اسلامی شود.

«مسئولان نظام، اعم از نمایندگان محترم مجلس و مأموران اجرایی و قضایی، باید مراقب باشند که از عوارضی که در نظام‌های طاغوتی و غیرمردمی، بیماری همه‌گیر کارگزاران است، خود را با دقت و وسواس دور نگهدارند؛ بیماری رفاه‌زدگی و عشرت‌طلبی؛ بیماری زدوبند نامشروع و فساد مالی و اداری؛ بیماری تکبر و دوری از مردم و بی‌اهمیتی به نیاز و خواست و اراده و حضور آنان؛ بیماری دسته‌بندی‌های ناسالم و ترجیح مقاصد

۱. پژوهشگر معتقد به تکیه کامل به آمار و ارقام مرتبط با این سازمان‌ها نیست و صرفاً به دلیل مرجع بودن این سایت در تحقیقات مرتبط به فساد اقتصادی برای بیشتر محققان، از این اطلاعات بهره‌برداری شده است و به نظر پژوهشگر اقدام به طراحی الگوی اندازه‌گیری فساد اقتصادی بومی برای کشورمان می‌تواند اقدام مناسبی باشد.

باندی بر مصالح عمومی و امثال این‌ها که ابتلای به آن، مانند موریانه پایه‌های هر نظامی را سست و پوک می‌کند؛ و یا دل سپردن به سنت‌های طاغوتی و رغبت به احیای آن‌ها و بی‌تفاوتی یا بی‌اعتنایی به ارزش‌های اسلامی و انقلابی که دل را می‌میراند و نشاط و شوق خدمت به مردمی را که مخلصانه جان و مال خود را در راه انقلاب داده‌اند، سلب می‌کند و آنان را نومید و غمگین می‌سازد.» ۱۳۷۰/۰۳/۱۳

ایشان در دیدار سال ۱۳۸۵ با مردم گرمسار موضع‌گیری شفاف و روشنی را در این خصوص داشته و فرمودند:

«...ما با فساد مخالفیم، با سوءاستفاده مخالفیم، با خیانت در امانت - که عمده هم از مسئولان و مأموران بخش‌های گوناگون دولتی سر می‌زند - مخالفیم و معتقدیم باید مبارزه بشود. این مبارزه بحمدالله جدی است و شروع شده است و باید توسعه پیدا کند و همه‌گیر شود.» بیانات در دیدار مردم گرمسار - ۱۳۸۵/۰۸/۲۱

از منظر مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، فساد اقتصادی به کشور و مردم لطمه جدی می‌زند و سهل‌انگاری در مبارزه با فساد اقتصادی را ضرر و نقصان جدی برای کشور می‌دانند تا جایی که در فروردین‌ماه سال ۱۳۹۵ در اجتماع زائران و مجاوران حرم رضوی فرمودند:

«با فساد مبارزه جدی بشود، با ویژه خواری مبارزه جدی بشود، با قاچاق مبارزه جدی بشود؛ این‌ها دارد به اقتصاد کشور لطمه می‌زند و ضررش را مردم می‌برند. اگر ما در مقابل آن مجموعه‌ای که فرض بفرمایید با زدوبست‌هایی در زمینه مسائل اقتصادی ویژه خواری می‌کنند، خودشان را از امتیازات ویژه برخوردار می‌کنند و یا دچار فساد پولی و مالی و اقتصادی می‌شوند، سهل‌انگاری کنیم، قطعاً کشور ضرر خواهد کرد؛ نباید سهل‌انگاری بشود» بیانات در اجتماع زائران و مجاوران حرم رضوی - ۱۳۹۵/۱/۱

مطالعه فرمایشات ایشان در سایت الکترونیکی حاکی از این حقیقت تلخ است که ایشان سال‌هاست خطر اشرافی‌گری و تجمل‌گرایی و آلوده شدن برخی دست‌اندرکاران به فساد را هشدار داده و با استفاده از بیانات ایشان در این خصوص می‌توان راهبردها و تاکتیک‌های مقابله با فساد را احصاء و عملیاتی کرد این‌که ایشان می‌فرمایند:

«من نقش فساد را در نابود کردن همه دستاوردها، نقش بسیار خطرناکی می‌بینم. در هر جایی که نابسامانی وجود دارد، یکی از محتمل‌های بسیار بالا وجود فساد است. البته ممکن است در جایی بی‌تدبیری و سوء مدیریت باشد؛ اما یکی از احتمالاتی که به هیچ وجه قابل اغماض نیست، وجود فساد است. (بیانات در دیدار جمعی از مردم گیلان - ۱۳۸۰/۲/۱۱)

پارتی‌بازی و اسراف و تجمل و خرج‌های زیادی و مانند این‌ها، در دستگاه‌تان نفوذ بکند. (بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیئت دولت ۱۳۹۲/۶/۶)

مراجعه به این فرمایشات و موارد مشابه حاکی از این است که واژه (فساد اقتصادی) در اندیشه مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) صرفاً محدود به جنبه‌های صرف اقتصادی و مالی ناشی از فساد اقتصادی نیست بلکه حاکی از معطوف شدن به جنبه‌های اخلاقی، اجتماعی، سیاسی، فرهنگی، امنیتی و اعتقادی مترتب بر فساد اقتصادی است. نمونه‌های از موارد قابل استخراج عبارت‌اند از:

مقام معظم رهبری در سال (۱۳۸۱) در رابطه با اهمیت پرداختن به فساد بیان می‌کنند:

● بدترین فسادها در جامعه، رواج فقر و افزایش شکاف بین فقیر و غنی است، ... بزرگ‌ترین فسادها این است که در اجرا و اعمال قانون در جامعه تبعیض باشد و به شایستگی‌ها و صلاحیت‌ها و قابلیت‌های افراد توجه نشود. (۱۳۸۱/۴/۲۶)

● وقتی عمل نمی‌کنیم، خب، پیش می‌آید؛ ذهن مردم را مشغول می‌کند، دل مردم را مشغول می‌کند، دل آدم‌ها را می‌شکند. چقدر در این کشور از بروز یک چنین فساد دل‌ها ناراحت می‌شود؟ چقدر آدم‌ها امیدشان را از دست می‌دهند؟ این سزاوار است؟ (۱۳۹۰/۷/۱۱)

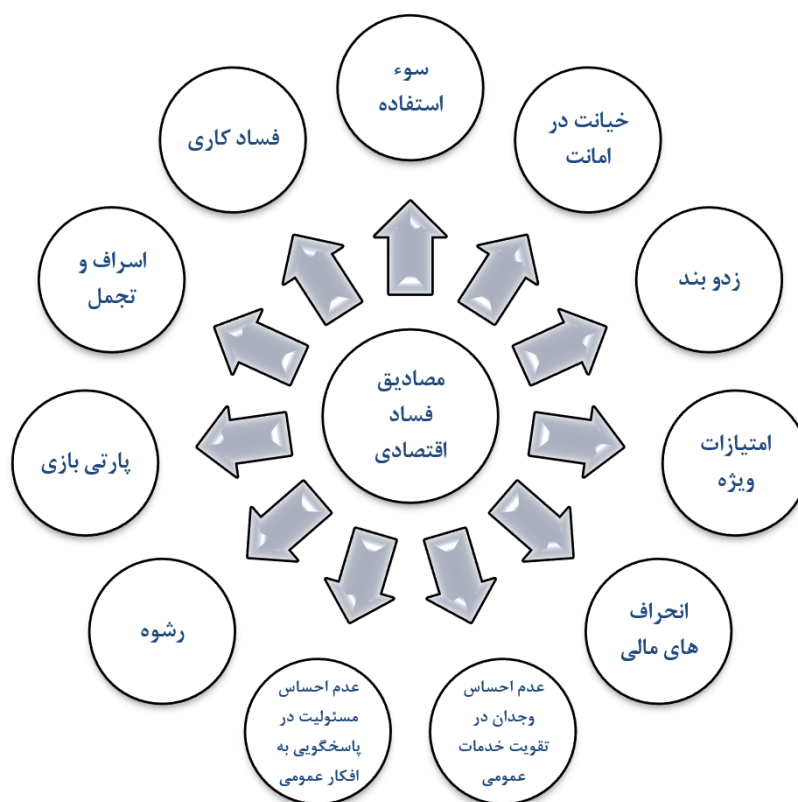
● مفاسد اقتصادی، مفاسد فرهنگی را هم با خود می‌آورد، مفاسد اخلاقی را هم می‌آورد. وجود و رواج مفاسد اقتصادی یکی از بزرگ‌ترین خطرهای این است که عناصر خوب دستگاه‌ها را متزلزل می‌کند. (۱۳۸۷/۴/۵)

● زیان بزرگ فساد اقتصادی در دستگاه‌های دولتی این است که پول را در خدمت قدرت و قدرت را در خدمت پول به کار می‌گیرد و دور باطلی به وجود می‌آید از قدرت و داشتن مسئولیت و مدیریت در بخش‌های مختلف برای جمع‌آوری ثروت و پول سوءاستفاده شود... وقتی با تبلیغات فریبنده پُرخرج، آراء مردم را به سمت خود جلب کنند، این مردم‌سالاری و دخالت مردم در امور نیست؛ رأی مردم در اینجا بازیچه شده است. (۱۳۸۱/۷/۳۰)

● شجره خبیثه فساد اقتصادی را که از جمله دام‌های مهلک دشمن و موجب بی‌عدالتی در اداره امور کشور و مایه ورشکستگی مادی و معنوی است خطرناک بدانند... (۱۳۸۰/۱۱/۲۳)

- ... وارد شدن در میدان فساد مالی، مقدمه ورود به میدان فساد اخلاقی و فساد جنسی و فساد شهوانی و انواع و اقسام فسادهاست. (۱۳۸۱/۱۰/۱۹)
- ... الآن مثلاً در جامعه فساد و ارتشاء و جرائم ضدانقلابی و براندازی و خدعه و تزویر و جعل و امثال این‌ها وجود دارد. در میان این موارد، کدام از همه مهم‌تر است؟ من خیال می‌کنم اگر بخواهیم دنبال اهم بگردیم، همین مسئله فسادهای مالی و اخلاقی و ارتشاء و تزویر و امثال این‌ها، چیزهایی است که بخصوص از مردم سلب امنیت می‌کند و واقعاً در رتبه‌های بالا قرار می‌گیرند... (۱۳۶۸/۶/۲۰)

نمودار شماره ۲- انواع فساد اقتصادی از نگاه مقام معظم رهبری مدظله العالی

روش‌شناسی تحقیق

با توجه به خلأ موجود در تبیین رویکردهای مقابله با فساد اقتصادی از منظر مقام معظم رهبری و قرائت‌های متفاوت از این موضوع و عدم بررسی آن در قالب رویکردی

جامع، این مقاله از نظر هدف، اکتشافی و به دنبال ایجاد دانش و درک بهتر از پدیده موردبررسی است. لذا نوع این پژوهش کیفی بوده و از رویکرد داده بنیاد^۱ استفاده شده است.

روش گراند تئوری در زبان فارسی معادل‌هایی مثل «نظریه مبنایی»، «نظریه داده بنیاد»، «نظریه زمینه‌ای»، «تئوری مفهوم‌سازی بنیادی»، «متدولوژی رویش نظریه‌ها» و «نظریه بنیادی» ارائه شده است.

در تعریف این نظریه گفته شده است: «نظریه داده بنیاد عبارت است فرآیند ساخت یک نظریه مستند و مدون، از طریق گردآوری سازمان‌یافته داده‌ها و تحلیل استقرایی مجموعه داده‌های گردآوری شده، به منظور رسیدن به پاسخ‌های نو، در زمینه‌هایی که فاقد مبانی نظری کافی برای تدوین هرگونه فرضیه و آزمون آن هستند.» (منصوریان، ۱۳۸۶: ۵)

چارمز معتقد است نظریه‌پردازی داده بنیاد در دهه ۱۹۷۰ در مقابل نگاه غالبی ایستاد که معتقد بود مطالعات کمی، تنها شکل پژوهش علمی اجتماعی نظام‌مند است و اگر قابلیت‌های این روش نبود امروز شاهد بالندگی و شکوفایی پژوهش کیفی نبودیم. (Charmaz, 2000: 509)

در روش داده بنیاد هدف عمده، تبیین یک پدیده از طریق مشخص کردن عناصر کلیدی آن پدیده است (استراوس و کوربین^۲، ۱۹۹۲).

این روش به دنبال ایجاد نظریه است نظریاتی که ریشه در داده‌های مفهومی دارد و بر اساس جمع‌آوری و تحلیل نظام‌مند آن‌ها تولید می‌شود. برای انجام پژوهش‌های رویش نظریه، سه رهیافت کلی نظام‌مند، ظاهر شونده، ساخت‌گرایانه وجود دارد که در این پژوهش از رهیافت "نظام‌مند" استراوس و کوربین استفاده شده است، بر این اساس نظریه‌پردازی در سه گام اصلی کدگذاری باز؛ کدگذاری محوری؛ و کدگذاری انتخابی انجام می‌شود (استراوس و کوربین، ۱۹۹۸) که در ادامه مقاله توضیح داده شده است.

نظریه بنیادی داده بنیاد روش تحقیق کیفی استقرایی است. با استفاده از این روش، محققان در میدان تحقیق به جمع‌آوری داده می‌پردازند و از این راه به ظهور نظریه می‌رسند (کلاکی، ۱۳۸۸).

پاول معتقد است، نظریه داده بنیاد، روشی است که نظریه‌ها، مفاهیم فرضیه‌ها و قضایا را بر اساس یک فرایند منظم، به جای استنتاج از پیش فرض‌های قبلی و یا سایر پژوهش‌ها یا چارچوب‌های نظری موجود، به‌طور مستقیم از داده‌ها کشف می‌کند (مهرابی و دیگران، ۱۳۹۰).

1. grounded theory
2. Strauss and Corbin

تجزیه و تحلیل داده‌ها و یافته‌های تحقیق

تجزیه و تحلیل داده‌ها قلب روش نظریه داده بنیاد است. این کار در چارچوب فرآیند مکانیکی و گام به گام انجام نمی‌شود. تجزیه و تحلیل در این روش، نیازمند خلاقیت، صبر، تیزبینی و نکته‌سنجی پژوهشگر است. (سنجی و دیگران، ۱۳۹۲)

در نظریه پردازي داده بنیاد، پژوهش بر اساس فرضیه‌سازی شروع نمی‌شود، بلکه پژوهشگر با مسئله تحقیقی روبه‌روست که برای پاسخ‌گویی به آن هیچ جواب و حدس قبلی ندارد (پویا و طباطبایی، ۱۳۹۰).

بنابراین ابتدا سؤال پژوهش مطرح می‌شود و سپس برای پاسخ به آن، داده‌های لازم جمع‌آوری می‌شود (خوش‌چهره و حبیبی، ۱۳۹۱). سؤال تحقیق اهمیت خاصی دارد؛ چراکه به نوعی، باعث می‌شود موضوع مورد بررسی محدود شود (ایمان و محمدیان، ۱۳۸۷). هدف اصلی این پژوهش طراحی الگوی مقابله با فساد اقتصادی بر اساس گفتمان مقام معظم رهبری است؛ بنابراین هم‌زمان با جمع‌آوری داده‌ها از سایت مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، کدگذاری باز روی آن‌ها انجام گرفته؛ و با بخش‌بندی داده‌ها و اطلاعات مفاهیم و مقوله‌ها شکل می‌یابند. پس از انجام کدگذاری باز کدگذاری محوری انجام می‌شود بدین گونه که یک مقوله یا پدیده محوری شناسایی شده و با قرار دادن آن در مرکز، ارتباط سایر مقوله‌ها با آن بررسی می‌گردد و به نمایش درمی‌آید. مقولاتی که با مقوله محوری متصل شده و ربط داده می‌شوند شامل شرایط علی، راهبردها، شرایط زمینه‌ای و مداخله‌گر، راهبردها و پیامدها می‌باشند؛ که در نهایت به صورت یک نمودار به نمایش درمی‌آیند. کدگذاری انتخابی، روابط بین مقوله‌های موجود در کدگذاری محوری را به صورت یک نظریه مطرح می‌نماید. این کار می‌تواند از طریق داستان‌سازی صورت گیرد (کشتکار و همکاران، ۱۳۹۴).

مرحله اول: تحلیل مضمون

در بدو شروع پژوهش، جستجوی مفاهیم مرتبط با فساد اقتصادی در همه اسناد درج‌شده در سایت انجام شد و سپس داده‌های مرتبط با موضوع پژوهش جمع‌آوری و تحلیل مضمونی آن‌ها صورت گرفت.

یکی از راه‌های به حداقل رساندن برداشته‌ها در نتایج پژوهش، به دست آوردن «جهت‌گیری» نقاط تأکید کننده مورد بررسی است (افتخاری و نهازی، ۱۳۹۰، ۲۸). در این پژوهش نیز ابتدا بیانات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) که واحد ثبت تحقیق را

تشکیل می‌دهند با رویکرد به دست آوردن جهت‌گیری کلی و نقاط تأکید متون مورد مذاقه قرار گرفت. اولین گام پس از مطالعه متن منتخب، ارائه تحلیل کلی و اجمالی از آن است که تحلیل مضمون نامیده می‌شود. این تحلیل با تشخیص و جداسازی مختلف متن و سپس دسته‌بندی آن‌ها آغاز می‌گردد و با تمرکز بر رؤس مطالب و موضوعات برجسته، مهم و مورد تأکید در متن، سعی در استخراج روح کلی نوشتار و کشف زنجیره استدلال به کار گرفته‌شده از سوی متن در بیان نکات تحلیلی آن دارد. در این مرحله متن مورد تحلیل از یک نگاه کلی و کلان بازتولید می‌شود تا روابط میان سازه‌های مفهومی به کار گرفته‌شده در متن به شکل واضح‌تری نشان داده شود. (کشتکار و دیگران، ۱۳۹۴) درواقع هدف اصلی از تحلیل مضمون، کشف عوامل و عناصری نظری در متن بوده و شامل مراحل زیر است:

- انتخاب جمله یا قطعه کلیدی متن با توجه به موضوع تحقیق
- تعیین جهت‌گیری کلی جمله یا قطعه منتخب که بیانگر روح کلی و محوری است
- تجزیه کامل عناصر تشکیل‌دهنده قطعه منتخب و یافتن ارتباط میان عناصر با یکدیگر
- تبدیل عناصر و روابط میان آن‌ها به گزاره که همان نقاط تمرکز متن یا مضمون نام دارد.

جدول ۸- نمونه‌ای از تحلیل مضمون اسناد بیانات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)^۱

جمله کلیدی	جهت‌گیری کلی	مرکز متن
تکلیف ما این است که عدالت را در جامعه مستقر کنیم و این هم جز با مبارزه علیه فساد و افزون‌طلبی انسان‌های مفت‌خوار و سوءاستفاده‌کن امکان‌پذیر نیست. بخشی از کار عدالت اینجا تنظیم می‌شود. (۱۳۸۲/۶/۵)	استقرار عدالت در جامعه تکلیف است و مستلزم فساد ستیزی است	عدالت گستری و فساد ستیزی
البته در مبارزه با فساد، در درجه اول، مسئله پیشگیری است؛ اما اگر در پیشگیری کوتاهی شد، به یک نحوی یک فساد واقع شد، درمان، دنبال‌گیری است؛ این نباید مورد غفلت قرار بگیرد که ان شاء الله نمی‌گیرد و ان شاء الله مراقبت هم می‌شود که نگیرد. (۱۳۹۰/۷/۲۰)	پیشگیری از فساد در جامعه مهم است و در صورت وقوع، دنبال‌گیری فساد مهم است	پیشگیری و پیگیری فساد

۱. به دلیل حجم زیاد تحلیل مضمون اسناد بیانات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) و جلوگیری از حجیم شدن مقاله، صرفاً جدول ۸ به‌عنوان نمونه‌ای از کار انجام‌شده آورده شده است.

جمله کلیدی	جهت‌گیری کلی	مرکز متن
هم دولت، هم مجلس، همه نیرویشان را، همه فکر و ذکرشان را متمرکز کنند بر روی سیاست‌های درست اقتصادی. چند سال قبل از این، بنده درباره فساد اقتصادی، به رؤسای قوا نامه دادم. خب، با فساد اقتصادی مبارزه کنید. به زبان گفتن که مطلب تمام نمی‌شود؛ عملاً با فساد مبارزه کنید. هی بگویم مبارزه با فساد اقتصادی. خب، کو؟ در عمل چه کار شد؟ چه کار کردید؟ این‌هاست که انسان را متأثر می‌کند	همه دستگاه‌های ذی‌ربط در مبارزه با فساد مسئولیت عملی دارند	عمل‌گرایی در مبارزه با فساد

مرحله دوم: کدگذاری باز

در این مرحله، بر اساس روش مرسوم در نظریه داده بنیاد، به هر یک از اجزاء عنوان و برچسبی داده می‌شود. این عنوان که اصطلاحاً به آن کد گفته می‌شود باید گویای محتوای «داده» باشد، طوری که محقق و خواننده، با مشاهده این عنوان و تیتراژ تا حدود زیادی به مفهوم جملات پی ببرند. (مهرابی و همکاران، ۱۳۹۰)

کدگذاری باز بخشی از تجزیه و تحلیل است که به نام‌گذاری، مفهوم‌سازی و مقوله‌بندی پدیده از راه تجزیه و تحلیل دقیق داده‌ها می‌پردازد. در ضمن در کدگذاری باز، داده‌ها به بخش‌های مجزا خرد شده و برای به دست آوردن مشابهت‌ها و تفاوت‌های آن‌ها مورد بررسی قرار می‌گیرند. منظور از خرد کردن و مفهوم‌پردازی، این است که به هر کدام از حوادث، رخدادها و ایده‌هایی که در داده‌ها موجود است نامی داده شود. این نام، برچسب یا نشانه‌ای است که به جای حادثه، رخداد، یا ایده می‌نشیند. کدگذاری باز فرایند تحلیلی است که از طریق آن، مفاهیم شناسایی شده و ویژگی‌ها و ابعاد آن‌ها در داده‌ها کشف می‌شوند. در این مرحله، نظریه پرداز داده بنیاد، مقوله‌های اولیه اطلاعات در خصوص پدیده در حال مطالعه را، به وسیله بخش‌بندی اطلاعات شکل می‌دهد. پژوهشگر مقوله‌ها را بر همه داده‌های جمع‌آوری شده، نظیر مصاحبه‌ها، مشاهدات و وقایع یا داشته‌های خود بنیان می‌گذارد (دانایی‌فرد و امام خمینی، ۱۳۸۶). در مرحله بعد مفاهیم بر اساس شباهت‌هایشان طبقه‌بندی می‌شوند که به این کار مقوله پردازی گفته می‌شود. (کشتکار و همکاران، ۱۳۹۴)

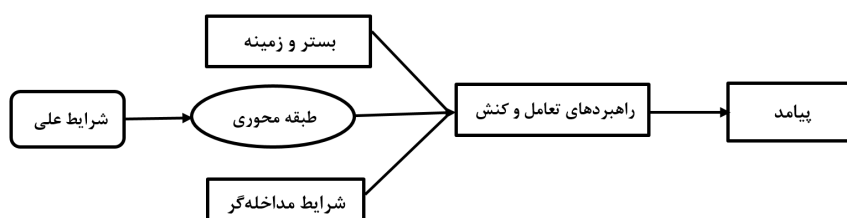
مرحله سوم: کدگذاری محوری

از نظر کوربین و استراوس (۱۹۹۸) کدگذاری محوری، مرحله تجزیه و تحلیل در نظریه پردازی داده بنیان است. محقق باید در این مرحله عناوین استخراج شده از داده‌ها را

«دسته‌بندی و مقایسه» کند. برای این کار باید وقت و حوصله بسیار صرف کند، چون که در ابتدا ارتباط بین آن‌ها آشکار نیست و به عبارتی محقق خود را با انبوهی از داده‌های خام مواجه می‌بیند که چندان هم به هم ربطی ندارند اما به‌زودی پیوندهای نامریی آشکار خواهد شد و زیبایی روش نظریه داده بنیاد در این مرحله نهفته است (مهرابی و همکاران، ۱۳۹۰).

هدف این مرحله، برقراری رابطه بین مقولات تولیدشده در مرحله کدگذاری باز است. این کار بر اساس یک الگوی جامع و کلی موسوم به «مدل پارادایم» انجام می‌شود و به نظریه‌پرداز کمک می‌کند تا تئوری فرایند اجتماعی مورد مطالعه را راحت‌تر توسعه دهد.

شکل شماره ۱: مدل پارادایم (استراوس و کوربین، ۱۹۹۸)

۱- شرایط علی: مقوله‌هایی که باعث ایجاد و توسعه پدیده یا مقوله محوری می‌شوند و شامل مجموعه‌ای از مقوله‌ها به همراه ویژگی‌های آن‌ها است که بیشترین تأثیر را بر شکل‌گیری مقوله محوری دارند.

۲- مقوله محوری: یک صورت ذهنی از پدیده‌ای که اساس فرآیند است و یا ارتباط دهی در کدگذاری محوری، بر تمرکز و تعیین یک مقوله به‌عنوان مقوله محوری یا اصلی قرا داشته و سپس سایر مقولات به‌عنوان مقولات فرعی ذیل عناوین مختلف مدل پارادایم به مقوله اصلی ارتباط داده می‌شوند. پدیده یا مقوله محوری، عبارت است از ایده یا انگاره و تصور پدیده‌ای که اساس و محور فرآیند است. مقوله محوری باید به‌اندازه کافی انتزاعی بوده و بتوان سایر مقولات را به آن ربط داد.

۳- بستر: به شرایط خاصی که بر راهبردها تأثیر می‌گذارند، بستر گفته می‌شود. تمیز بستر از شرایط علی تا حدودی مشکل است. در برابر شرایط علی که مجموعه‌ای از متغیرهای فعال است، این شرایط را مجموعه‌ای از مفاهیم، مقوله‌ها یا متغیرهای زمینه‌ای تشکیل می‌دهند

۴- راهبردها: کنش‌ها یا برهم‌کنش‌های خاصی که از پدیده محوری منتج می‌شود یا بیانگر رفتارها، فعالیت‌ها و تعاملات هدف‌داری هستند که در پاسخ به مقوله محوری و

تحت تأثیر شرایط مداخله‌گر اتخاذ می‌شوند.

۵- شرایط مداخله‌گر: شرایط زمینه‌ای عمومی که بر راهبردها تأثیر می‌گذارد

۶- پیامد: مقوله‌ای است که در رابطه با آن تئوری ارائه می‌شود و در نتیجه راهبردها است (استراوس و کوربین، ۱۹۹۸). پیامد خروجی‌های حاصل از استخدام راهبردهاست.

مرحله چهارم: کدگذاری انتخابی

در نظریه‌پردازی داده بنیاد هدف، تولید نظریه است نه توصیف پدیده‌ها. از نظر استراوس و کوربین در مرحله کدگذاری، نظریه‌پرداز داده بنیاد، یک نظریه از روابط بین مقوله‌های موجود در مدل گذاری محوری به نگارش درمی‌آورد. در یک سطح اصلی، این نظریه شرحی انتزاعی برای فرآیندی که در پژوهش مطالعه می‌شود ارائه می‌دهد. فرآیند یکپارچه‌سازی و بهبود بخشی نظریه در کدگذاری انتخابی از طریق فنونی نظیر نگارش خط داستان که مقوله‌ها را به هم متصل می‌کند و فرآیند دسته‌بندی یاد نوشت‌های شخصی در خصوص ایده‌های نظری است. (دانایی فرد و همکاران، ۱۳۸۶). به عبارت دیگر کدگذاری انتخابی، یافته‌های مراحل کدگذاری قبلی را گرفته، مقوله محوری را انتخاب می‌کند، به شکلی نظام‌مند آن را به دیگر مقوله‌ها ربط می‌دهد، آن روابط را اثبات می‌کند و مقوله‌هایی را که به بهبود و توسعه بیشتری نیاز دارند، تکمیل می‌کند، بنابراین، مقوله محوری، بخش بسیار مهمی از یکپارچه‌سازی و بهبود مقوله‌هاست (همان)

در این مقاله با توجه به حجم بالای نتایج فرآیند کدگذاری، تنها نمونه‌ای از اقدام برابر جدول شماره ۹ ذکر شده است.

جدول شماره ۹- نمونه‌ای از سیر مفهوم‌سازی تا ساختن قضیه در سیره و اندیشه مقام معظم رهبری

مدل	قضیه	مقوله	مفاهیم
پیامد	آسیب	نارضایتی مردم	کاهش مشارکت مردمی، نارضایتی مردم، ضایع کننده زحمات، جو بی‌اعتمادی، باعث ناامیدی، مأیوس شدن مردم، کند کردن حرکت، زایل کننده محاسن ناامیدی در کشور، تأخیر در پیشرفت، عرصه را تنگ می‌کند، ابزار دشمن، هدر رفتن منابع، تشدید شکاف طبقاتی، فساد سیاسی می‌آورد، ایجاد قدرت نامشروع، مانع پیشرفت است، فاصله غنی و فقیر فساد، مانع شایسته‌سالاری، خواست دشمن، رواج فقر و نابرابری، فاصله طبقاتی را دامن می‌زند، آسیب به بخش‌های نظام
		ناامیدی مردم	
		هدر رفت منابع	
		اختلاف طبقاتی	
مداخله‌گر	اقتصاد دولتی	انحصار	امتیازات انحصاری پیچیدگی‌های اداری فساد آور است بروکراسی دولتی بی‌مسئولیتی فساد است، انحصار موجب فساد است
		نظام اداری	
		بروکراسی دولتی	
بستر و زمینه	مدیریت اقتصادی اثربخش	سلامت اقتصادی	سالم‌سازی اقتصاد، اهمیت اصل ۴۴، مدیریت اثربخش، خودکنترلی، رصد و کنترل دائمی قوانین کارآمد، نظارت بر منابع بانکی عمل به قانون اساسی، رعایت قوانین و حدود الهی، رعایت قانون ضامن سلامت
		حاکمیت قانون	
راهنبرد	عمل‌گرایی	مبارزه جدی	فساد ستیزی، قاطعیت در مبارزه، مبارزه عملی، عمل‌گرایی در مبارزه با فساد، ضرورت مبارزه با فساد، اقدام عملی، جدیت در مبارزه، اهمیت سرعت مبارزه عامل امنیت اقتصادی، تأکید به مبارزه، اهمیت مبارزه، مبارزه حتمی، ضرورت‌های دولت اسلامی، دستور به مبارزه، اجرایی شدن،
		قاطعیت در مبارزه	
		سرعت مبارزه	
محوری	مبارزه با فساد اقتصادی	تعقیب	تعقیب فاسدین، تأکید به اجرا، برخورد با فساد مبارزه همه‌جانبه، قاطعیت در مبارزه، جدیت در مبارزه، اغماض‌ناپذیری، هوشمندی در مبارزه، مبارزه ریشه‌ای،
		هوشمندی	
		عدم اغماض	

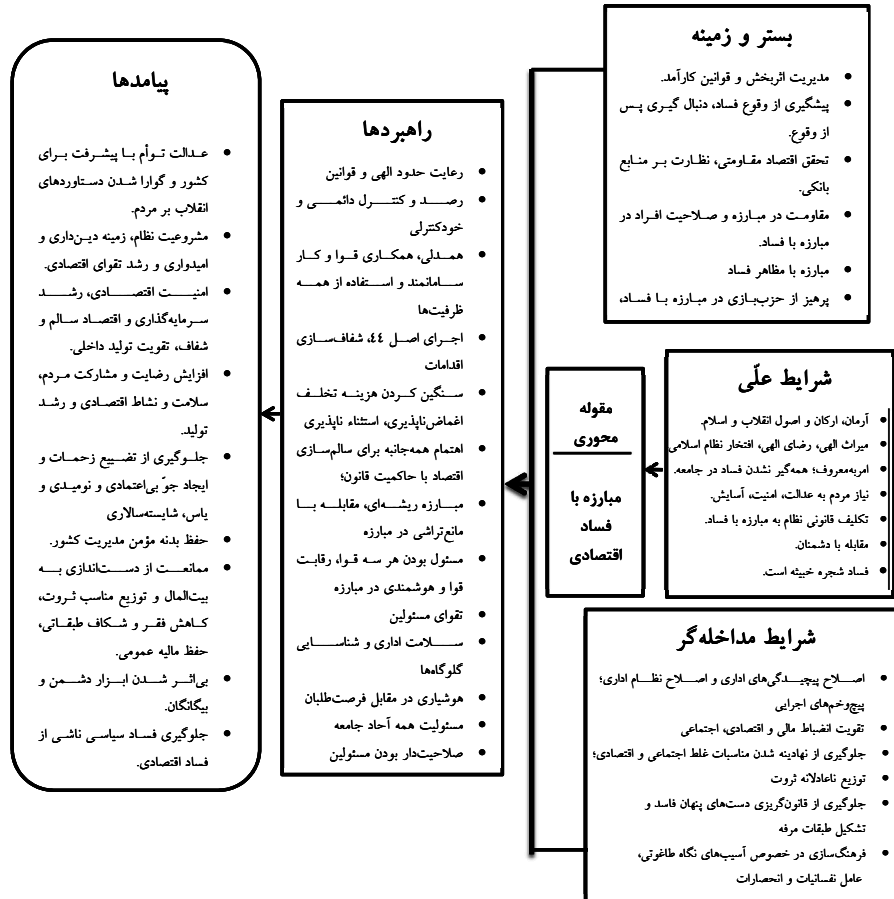

مدل	قضیه	مقوله	مفاهیم
علّی	آرمان اسلام و انقلاب	آرمان انقلاب	تأکید قانون به مبارزه، نیاز مردم، میراث الهی،
		عدالت‌خواهی	مبارزه زمینه عدالت اجتماعی، تقوا سلاح مبارزه،
		مقابله با دشمنان	اصول انقلاب است، از ارکان است، همه گیر شدن فساد، رضای الهی، افتخار نظام، امر به معروف

قضایای تئوریک پیشنهادی:

- (۱) **قضیه اول:** «آرمان، ارکان و اصول انقلاب و اسلام» و ضرورت پاسخگویی به نیاز جامعه به عدالت، امنیت و آسایش به‌عنوان شرایط علی بر طبقه محوری یا همان مبارزه با فساد اقتصادی اثرگذار است.
- (۲) **قضیه دوم:** مبارزه با فساد اقتصادی به دلیل ریشه آن در میراث الهی و رضایت خداوند و مایه افتخار بودن آن برای نظام اسلامی است که ارزشمند می‌شود. مبارزه با فساد اقتصادی از یک‌سو نیازمند راهبردهایی بر مبنای قوانین الهی و کشوری و عمل‌گرایی و قاطعیت در مبارزه با فساد است. از این‌رو ضرورت می‌یابد راهبردهای مبارزه با فساد اقتصادی و راهبردهای سامانه‌های اصلی اقتصادی با یکدیگر هم‌پوشانی و هم‌افزایی داشته باشند.
- (۳) **قضیه سوم:** تحقق اقتصاد مقاومتی و پیشگیری از وقوع فساد اقتصادی و دنبال‌گیری آن پس از وقوع به همراه مدیریت اثربخش و وجود و اجرای قوانین کارآمد در کنار مبارزه با مظاهر فساد و صلاحیت‌دار بودن مبارزان با فساد بر راهبردها مؤثر هستند.
- (۴) **قضیه چهارم:** اصلاح و رفع پیچیدگی‌های اداری و تقویت انضباط مالی، اقتصادی، اجتماعی و مبارزه جدی با روحیات طاغوتی و اشرافی‌گری و انحصارات و عوامل نفسانی به‌عنوان عوامل مداخله‌گر بر راهبردها مؤثر خواهد بود.
- (۵) **قضیه پنجم:** در نتیجه شرایط علی، مداخله‌گر و بستر و زمینه‌های محقق شدن راهبردها، به دلیل صیانت از بیت‌المال و توزیع مناسب ثروت، کاهش فقر و شکاف طبقاتی، جامعه‌ای دین‌دار، مشروع، امن، امیدوار، پویا، توأم با عدالت پیشرفت و دارای اقتصاد سالم شفاف و قوی حاصل خواهد شد.
- (۶) **قضیه ششم:** تحقق جامعه‌ای که در آن سلامت جامعه، مبارزه با فساد و مظاهر آن و طاغوت و تلاش به توسعه عدالت و امنیت و آسایش یک میراث الهی است، منجر به تحقق جامعه امن، بانشاط اقتصادی و اجتماعی و امیدوار، مولد و مشروع خواهد شد.

شکل شماره ۲- کدگذاری محوری بر اساس مدل محوری پارادایم

آزمون نظریه و اعتبار یابی

همان‌گونه که در بخش‌های قبلی مقاله اشاره شد، روش داده بنیاد، روشی برای تولید نظریه است، نه آزمون آن. بدیهی است اگر در تحقیق نیاز باشد که علاوه بر نظریه‌پردازی، آزمودن نظریه‌ها نیز در دستور کار قرار بگیرد، لازم است از روش‌های کمی و تجزیه و تحلیل آماری استفاده کرد. که این کار، در پروژه‌ای مستقل و در فرصت مقتضی توسط مؤلف یا سایر پژوهشگران بایستی انجام شود. همچنین می‌توان برای مقایسه عوامل مبارزه با فساد اقتصادی که در سازمان‌ها بکار می‌رود (وضع موجود) را با عواملی که از بیانات مقام معظم رهبری استخراج شده (وضع مطلوب) به صورت تحقیقات پیمایشی انجام داد. چنانکه قبلاً

گفته شد، آزمون این مدل، به معنی اعتبار سنجی کلام ایشان نیست، بلکه میزان صحت برداشت و تلقی ما از کلام ایشان و ابتکار محقق در دسته‌بندی و برقراری روابط بین آن‌ها است که در معرض قضاوت دیگران قرار می‌گیرد (مهرابی و همکاران، ۱۳۹۰). پژوهشگر در استفاده از نظریه داده بنیاد باید با پیش‌فرض‌های خود مبارزه کند و یاد بگیرد هنگامی که خودش و دیگران راجع به موضوع مورد مطالعه‌اش می‌پرسند بگوید نمی‌دانم. تا هنگامی که متغیر اصلی پژوهش متبلور و ثابت نشده است که محور ثابت و اصلی تحقیق است، چیزی در مورد موضوع مورد پژوهش خود نگوید. (حسرتی، ۱۳۸۵). یکی از نکات مثبت نظریه ارائه‌شده این است که محقق بدون هیچ‌گونه پیش‌داری و با رعایت قاعده تجاها به جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل داده‌ها اقدام نموده است. از طرفی داده‌های جمع‌آوری‌شده از بیانات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) است. فرآیند پژوهش به‌گونه‌ای دنبال شده که مدل ارائه‌شده مبتنی بر داده‌های جمع‌آوری‌شده باشد. در نظریه‌پردازی داده بنیاد، اعتبار سنجی بخشی فعال از فرآیند پژوهش است برای مثال، در خلال روال تطبیق مستمر در کدگذاری باز، پژوهشگر بین داده‌ها و اطلاعات و مقوله‌های در حال ظهور، کثرت ایجاد می‌کند همین فرآیند امتحان کردن داده‌ها در برابر مقوله‌ها در مرحله کدگذاری محوری روی می‌دهد. پژوهشگر پرسش‌هایی مطرح می‌کند که مقوله‌ها را ربط می‌دهد و سپس بین داده‌ها برگشته و به دنبال مدرک، پیش‌آمد و وقایع می‌گردد. پس از تدوین یک نظریه، نظریه‌پرداز داده بنیاد، فرآیند را به‌وسیله مقایسه آن با فرآیندهای موجودی که در پیشینه تخصصی یافت می‌شود اعتبار سنجی می‌کند (کشتکار و همکاران، ۱۳۹۴). برای ارزیابی فرایند پژوهشی استراوس و کوربین نظریه‌پردازی داده بنیاد، ۷ معیار در نظر گرفته که پارکر و رافی در اقدامی جالب، آن‌ها را در بین ۴ معیار اولیه گلیسر و استراوس پخش کرده‌اند (همان).

یک. تطبیق:

- آیا مفاهیم از داده‌های بررسی‌شده تولیدشده است.

دو. قابلیت فهم:

- آیا مفاهیم تشخیص داده می‌شود و به شکلی نظام‌مند به هم مرتبط می‌شود؟

- آیا پیوندهای مفهومی وجود دارد و مقوله‌ها به‌خوبی تدوین‌شده است؟

سه. قابلیت تعمیم:

- آیا نظریه‌طوری تولیدشده است که تغییر شرایط متفاوت را در برگیرد؟

- آیا شرایط کلان تر ممکن اثرگذار بر پدیده مورد مطالعه، تشریح شده است؟

چهار. کنترل:

- آیا برای پرسش تغییر فرآیندی فکری شده است؟

- آیا یافته‌های نظری به نظر با اهمیت می‌رسد؟

با عنایت به این چهار معیار در مورد این پژوهش اگر بخواهیم قضاوت کنیم می‌شود گفت چون مفاهیم از داده‌های بررسی شده، تولید شده است معیار تطبیق رعایت شده است. مفاهیم احصاء شده به شکلی نظام‌مند به هم ارتباط داده شده است و تلاش شده تا مقوله‌ها به خوبی تدوین شود بنابراین قابلیت فهم هم در سطح قابل قبولی است. نظریه ارائه شده به گونه‌ای مطرح شده است که ساختار یا سازمان خاصی را مورد تأکید قرار نداده و در انواع مختلف سازمان‌ها قابلیت به کارگیری را دارد و از قابلیت تعمیم نیز برخوردار است. با توجه به موارد اشاره شده در بالا در نظریه معیار کنترل هم رعایت شده است.

نتیجه‌گیری و پیشنهاد

بدون تردید در میان مؤلفه‌های قدرت ملی، قدرت اقتصاد از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است بازیگران در عرصه روابط بین‌الملل تلاش می‌کنند با تقویت قدرت اقتصادی و گستردگی آن بر سایر بازیگران تأثیر گذاشته و آن‌ها را از میدان رقابت خارج سازند. پدیده فساد اقتصادی که امروز گریبان گیر جامعه اسلامی شده است باعث بروز آسیب‌های جدی به کشور خواهد شد. رشد این پدیده مذموم در کشور حتی برای مردم عادی نیز محسوس است، همچنین تأکیدات مقام معظم رهبری و رهنمودهای ایشان در بیش از دو دهه نیز حاکی از اهمیت مبارزه با فساد و انواع آن و به ویژه مبارزه با فساد اقتصادی است. در پرتو مبارزه جدی با فساد است که جامعه به سمت تعالی و عدالت و نهادینه شدن ارزش‌های والای الهی و انسانی پیش خواهد رفت.

امنیت، آسایش و عدالت نیز از ثمره‌های شیرین این مبارزه و مقابله است همان گونه که عدم مبارزه باعث ایجاد نومییدی، یاس و اتلاف منابع و ظرفیت‌های آن خواهد شد. اهمیت این مبارزه تا جایی است که مقام معظم رهبری مشروعیت جامعه و نظام را در مبارزه با این پدیده مذموم می‌دانند. رواج انواع فساد در جامعه می‌تواند از ابزارهای دشمنان برای از بین بردن ارزش‌های انسانی و اسلامی و باعث افزایش مسابقه و رقابت برای چپاول و دست‌اندازی به بیت‌المال باشد و به تدریج این رفتار زشت و ناپسند تبدیل به نوعی هنجار در جامعه شود. رواج این فرهنگ باعث ایجاد شکاف بین حاکمیت و مردم خواهد شد و

زمینه نفوذ بیگانگان را با ترویج فساد در جامعه و ضایع کردن منابع ملت، دولت و افزایش نارضایتی‌ها و شکاف طبقاتی و رواج چهره‌های خشن فقر در جامعه فراهم نمود.

فساد اقتصادی موجب بحران یا نزول فعالیت‌های اقتصادی می‌شود و مشخصاتی دارد از قبیل کاهش دادوستد، ضعف قدرت خرید، بیکاری وسیع، انقباض پولی و کاهش اساسی تولید ناخالص ملی. در اقتصاد به‌هم‌پیوسته مدرن، شکست یک بخش در عملکرد دقیق، ممکن است موجب رویدادهای تأسف‌انگیز در بخش‌های دیگر شود. مقوله فساد مالی و اقتصادی با اتلاف منابع مهم نیروی انسانی، مالی می‌تواند موجب عقب‌ماندگی کشورها را فراهم آورد و رواج فساد اقتصادی و مالی را موجب شود که مردم به‌جای داشتن روحیه تولیدی و مولد بودن در تفکر رانت جویی و ایجاد رانت برای خود و نزدیکان باشند. مبارزه با فساد بر اجرای عدالت در عرصه‌های اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و قضایی اثر دارد و آن را تسهیل و تسریع می‌نماید. (گل سرخ و همکاران، ۱۳۹۴)

مطالعه و تدبیر در مبانی و اصول دین مبین اسلام و بررسی ویژگی‌های جامعه اسلامی و سیره و سنت ائمه و امامان معصوم و به‌ویژه مولا علی (ع) حاکی از مقابله و ضدیت دین مبین اسلام با فساد و انواع و مظاهر آن است.

آنچه در مطالعه و تدبیر در بیانات و فرمان‌های مقام معظم رهبری می‌توان به‌کرات و وفور دریافت، تأکید مؤکد ایشان به پیشگیری از وقوع فساد در جامعه است و اگر درجایی جامعه مبتلا به فساد شد مبارزه جدی، قاطع و بدون اغماض بایستی صورت پذیرد.

در این تحقیق تلاش شده است که با بررسی گفتمان مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) به تبیین و ارائه الگوی مبارزه با فساد اقتصادی پرداخته شود. روش این تحقیق بر اساس روش داده بنیاد است و محقق با استفاده از فرآیندهای این نوع پژوهش با انجام کدگذاری باز، محوری و انتخابی و نیز مدل‌سازی پارادایم استراوس و کوربین، شرایط علی، مقوله محوری، بستر و زمینه، شرایط مداخله‌گر، راهبردها و نهایتاً پیامد استخراج و شش قضیه ارائه شد. بر این اساس، این شش قضیه تئوریک، روابط کلی بین طبقه محوری و سایر طبقات را نشان می‌دهند به‌طوری‌که درنهایت به نتیجه و پیامدهای نهایی منجر خواهد شد.

۱. قرآن کریم ترجمه مهدی فولادوند.
۲. نهج البلاغه، ترجمه جعفری، محمدتقی، مشهد، انتشارات آستان قدس رضوی، بنیاد پژوهش‌های اسلامی.
۳. بیانات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) دسترسی در سایت www.khamenei.ir.
۴. افتخاری، اصغر.، نهازی، غلامحسین (۱۳۹۰)، امنیت عمومی در اندیشه و بیانات مقام معظم رهبری، فصلنامه دانش/انتظامی، سال دوازدهم، شماره دوم.
۵. ایمان، محمدتقی و محمدیان، منیژه (۱۳۸۷)، روش‌شناسی نظریه بنیادی، روش‌شناسی علوم/انسانی، سال ۱۴، شماره ۵۶.
۶. پویا، علی‌رضا و حسنیة طباطبایی (۱۳۹۰)، راهبرد کیفی پژوهش نظریه مفهوم‌سازی بنیادی: مفهوم، پارادایم ویژگی‌ها و مباحث تکمیلی، توسعه/انسانی پلیس، سال هشتم، شماره ۳۷.
۷. خوش‌چهره، محمد و حبیبی، نیک‌بخش (۱۳۹۱)، اصول پایه‌ای و عناصر کلیدی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت از منظر اسناد فرادستی نظام ج.ا.ا. فصلنامه مطالعات/استراتژیک دفاعی، شماره شصت‌ودو، سال بیست و یکم.
۸. دانایی‌فرد، حسن.، امامی، سید مجتبی (۱۳۸۶)، استراتژی‌های پژوهش کیفی: تأملی بر نظریه‌پردازی داده بنیاد، اندیشه مدیریت، سال اول، شماره دوم.
۹. دانایی‌فرد، حسن (۱۳۸۷)، چالش‌های مدیریت دولتی در ایران. تهران: سمت.
۱۰. دادگر، حسن و معصومی‌نیا، غلامعلی (۱۳۸۳) فساد مالی، تهران: کانون اندیشه جوان، چاپ اول.
۱۱. راغفر، حسین (۱۳۸۳)، قدرت، سیاست‌های اقتصادی و فساد در ایران، مقاله ارائه شده در انجمن جامعه‌شناسی ایران با عنوان آسیب‌های اجتماعی ایران، تهران: انتشارات آگاه.
۱۲. ربیعی، علی (۱۳۸۳)، زنده با فساد، جامعه‌شناسی سیاسی فساد در دولت‌های جهان سوم، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
۱۳. رحیمیان، نرگس (۱۳۹۳)، بررسی فساد اقتصادی و راه‌های مبارزه با آن، مجله اقتصادی شماره‌های ۹ و ۱۰، آذر و دی.
۱۴. زاهدی، ش (۱۳۷۵)، نگرشی بر فساد و آثار آن. دانش مدیریت، دور اول، شماره دوم، بهار.
۱۵. سنجقی، محمدابراهیم، فرهی، علی، زین‌الدین، مجید (۱۳۹۳)، پیامدهای رهبری

تحول آفرین از منظر حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) فصلنامه راهبردی دفاعی، سال شناخت رهیافت‌های گفتمان رهبری در خصوص مبارزه با فساد اقتصادی، شماره ۴۵.

۱۶. طباطبایی، سید محمد، تفسیر/المیزان، جلد ۱۹، کانون انتشارات محمدی تهران.

۱۷. علی‌بابایی، احمد (۱۳۸۷)، برگزیده تفسیر نمونه، تهران: دارالکتب الاسلامیه.

۱۸. کلاکی، حسن (۱۳۸۸)، نظریه بنیادی به مثابه روش نظریه‌پردازی پژوهش‌نامه فرهنگی، سال دهم، دوره سوم، شماره ششم.

۱۹. گل سرخ، محسن.، تنهایی، علیرضا.، حاجیانی، مجید (۱۳۹۴)، رابطه چالش فساد اقتصادی با امنیت ملی و اقتصادی در جمهوری اسلامی ایران فصلنامه امنیت پژوهی، سال چهاردهم، شماره ۵۱.

۲۰. مدرس، علی‌اصغر (۱۳۷۶)، حقوق فطری یا مبانی حقوق بشر، انتشارات نوبل: تبریز.

۲۱. محنت فر، یوسف (۱۳۸۷)، فساد اقتصادی و چگونگی مبارزه با آن در فرایند توسعه اقتصادی/اقتصادی.

۲۲. منصوریان، یزدان (۱۳۸۶). گراندتئوری چیست و چه کاربردی دارد؟ ارائه‌شده در همایش چالش‌های علم اطلاعات. اصفهان، دانشگاه اصفهان، ۹ خرداد ۱۳۸۶.

۲۳. مهرابی، امیر حمزه.، خنی فر، حسین.، امیری، علی‌نقی.، زارعی متین، حسن.، جندقی غلامرضا (۱۳۹۰)، معرفی روش‌شناسی نظریه داده‌بنیاد برای تحقیقات اسلامی (ارائه یک نمونه) مدیریت فرهنگ‌سازمانی، سال نهم، شماره بیست و سوم.

۲۴. ممبینی دهکردی، علی.، حاتمی، حمیدرضا.، اخوان، پیمان.، دهقان، محمدحسن.، کشتکار، مهران (۱۳۹۴)، شناخت رهیافت‌های گفتمان ولایت در خصوص نوآوری اجتماعی، فصلنامه علمی پژوهشی مطالعات بین‌رشته‌ای دانش راهبردی، سال پنجم، شماره ۲۰.

۲۵. هادوی تهرانی، مهدی (۱۳۷۸)، مکتب و نظام اقتصادی/اسلام، تهران: انتشارات، بیت الحکمه، خانه خرد.

۲۶. هیود، پل (۱۳۸۱)، فساد سیاسی، محمد طاهری و میر قاسم بنی‌هاشمی، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.

۲۷. همدی خطبه سرا، ابوالفضل (۱۳۸۳)، فساد مالی، علل زمینه‌ها و راهبردهای مبارزه با آن، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.

28. Charmaz, C. (1990), "Discovering Chronic Illness: Using Grounded Theory", *Social Science and Medicine*, 30.

29. DiPiazza, A. Samuel (2008), “*Confronting Corruption*”, January
30. Jens Chr. Andvig and Odd Helge Fjeldstad (2000), “Research on Corruption A Policy Oriented Survey”, Commissioned by NORAD.
31. Klitgaard, re, (1988), *Controlling Corruption*, Berkeley, California, university of California, p75
32. Strauss, A. and J. Corbin, (1992). “*Basics of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory*”, California: Sage Publications, Inc Melnikas,
33. Borisas, (2010), “Creating knowledge based society and knowledge economy: the main principles and phenomena”, *Vilnius Gediminas Technical University*, Lithuania, vol.89 (2).
34. Strauss, A. and J. Corbin (1998). *Basics of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory*, California: Sage Publications, Inc. Second Edition.
35. World Bank (1997), *World Development Report*, Washington: Oxford University Press.

